

pristašev partizanskega gibanja oziroma OF v Škofji Loki in okoliških vaseh, ki so jih Nemci izbrali za dopolnitev števila petdeset, izmed 135 aretiranih v raciji 8. februarja, pa moramo imeti za žrtve povračilnih ukrepov.

Zato bi morda smeli reči, da so v večini primerov med drugo svetovno vojno *talci* na Slovenskem tudi eden od stereotipov za žrtve povračilnih ukrepov tedanjih okupatorskih oblasti.

Dražgoška bitka - začetek tragedije⁴⁸

Žrtve pač morajo biti!
(Maksima boljševikov)
Boris Kidrič, 1942

Naj za konec na isto temo z loškega konca omenimo Dražgoško bitko, ki ima še posebej izjemno mesto med izročili gorenjskega in slovenskega partizanstva.

Na novo leto 1942 se je partizanski Cankarjev bataljon utaboril v vasi Dražgoše. Boji, s približno dvajsetkrat številčnejšimi nemškimi okupatorskimi napadalci, so trajali od 9. do 11. januarja 1941. V tridnevnem oboroženem spopadu je padlo devet partizanov in sedemindvajset nemških policistov. Nemci so povračilno, zaradi bojnega delovanja partizanov iz vasi, v njej postrelili osemintrideset domačinov, dva sta umrla zaradi bombe, ki so jo Nemci vrgli med domačine v kleti. Nekaj vaščanov je pobegnilo na Jelovico,⁴⁹ druge so Nemci razselili, vas požgali in razrušili. Tridnevni boj je močno odmeval med ljudmi, tako da je zasenčil vojaško bistveno uspešnejši spopad iste partizanske enote z nemškimi policisti, 12. dec. 1941 v bližnjem Rovtu v Selški dolini, kjer je v partizanski zasedi padlo 46 policistov, partizani pa so imeli tam dva mrtva.

Da so boji v Dražgošah že zgodaj začeli dobivati mitske razsežnosti, je več razlogov. Vsekakor je najpomembnejši ta, da se je partizanom uspelo tri dni upirati številčnejšim in bolj oboroženim napadalcem v času, ko so bili Nemci na vrhuncu svojih vojaških uspehov. Verjetno pa sta za mitiziranje dražgoškega spopada pomembna še dva razloga. Prvi je ta, da so s poveličevanjem dogodkov v Dražgošah preusmerjali pozornost ljudi od močnega osipa udeležencev tako imenovane poljanske vstaje, to je množične regrutacije v partizanske vrste. Drugi razlog pa bi bil, da se je s poudarjanjem tega spopada prekrilo napačno vojaško odločitev, to je sprejetje frontalnega spopada v naselju. Je bil poleg tega taktično vojaškega

⁴⁸ Začetek podglavlja članka, Kako smo Miklavževi bežali med drugo svetovno vojno, avtorja Janka Pintarja, v: *Železne niti* 4/2007, *Železniki* 2007 (146 – 153).

⁴⁹ Pri streljanju na begunce so Nemci, misleč, da imajo opraviti s partizani, ranili eno osebo, ki je kasneje umrla v bolnišnici.

spodrsaljaja še kak drug motiv, je že drugo vprašanje.⁵⁰ Vsekakor je bila tragična usoda Dražgošanov predvidljiva.

Januarja 1942 so partizani v Dražgošah z bojno umestitvijo svoje vojaške enote v naselje in s svojim umikom vaščane prepustili represalijam Nemcev, s čimer so prevzeli tudi njihov koncept totalne vojne.

Neposredno po spopadu se je že začelo govoriti o več sto pobitih Nemcih v Dražgošah.⁵¹ Podatek o več kot tristo mrtvih Nemcih, objavljen v Slovenskem poročevalcu št. 5 z dne 31. jan. 1942⁵² gre jemati kot za vojne razmere razumljivo propagandistično potezo, s katero sta se dvigovala morala partizanskih borcev in domoljubje okupiranih Slovencev. Za druge motive ni neposrednih dokazov. Število padlih Nemcev se ob koncu vojne ustali na številki 1200, kar lahko preberemo tudi v žepnem koledarju, izdanem leta 1947.⁵³

Tako ustvarjeni mit je postal oblasti koristen pri uveljavljanju novega družbenega sistema in tudi za konsolidacijo oblasti po resoluciji Informbiroja leta 1948. Leta 1953 postavijo v Dražgošah spominsko obeležje, naslednje leto pišejo Loški razgledi, LR II, tudi o tisoč, tisoč dvesto in celo o 1500 padlih Nemcih.⁵⁴ Po prvi proslavi v Dražgošah leta 1955 dobijo Dražgoše leta 1958 obsežnejšo vsebino z masovnim pohodom in športnimi tekmovanji. Leta 1976 postavijo velik Kobetov spomenik z Batičevo plastiko in mozaikom po Šubičevi predlogi, leta 1979 je zgrajena brunarica Doma Cankarjevega bataljona, Vincencij Demšar postavi leta 1981 vanjo muzejsko zbirko, leta 1982 izide vodnik Dražgoše. Na temo Dražgoške bitke je izšlo tudi več knjig.⁵⁵

Vojaški mit Dražgoške bitke mineva, ker sam vojaški spopad, kljub svoji odmevnosti pri nas, ni bil vojaško nekaj izjemnega, kajti razmerje padlih branilcev, partizanov, proti padlim napadalcem, Nemcem, 1 : 3, velja v vojaški doktrini za običajno in skoraj klasično razmerje. Z vojaškega stališča je bila odločitev partizanov, da sprejmejo frontalni spopad s številčnejšim, bolje opremljenim in pripra-

50 Ni jih malo, ki menijo, da so bile Dražgoše zavestno žrtvovane, da bi pokazali ljudem, ki niso bili za odpor proti okupatorju—to pa so bili v veliki večini prav kmetje, ki so nosili dvojno breme, tako okupatorjev, kakor tudi partizanov—, da nimajo druge izbire, kot to, da se jim pridružijo oziroma sodelujejo z njimi, ali pa jih čaka to, kar se je dogodilo Dražgošanom.

51 Slovenski poročevalec je 31. jan. 1942 poročal o več kot 300 mrtvih Nemcih v Dražgošah. Po vojni so se številke padlih Nemcev samo še povečevale. France Planina v *LR II*, 1955, piše celo o 1200 padlih Nemcih.

52 Branko Berčič, Nekaj gradiva o narodnoosvobodilni borbi na Gorenjskem v letih 1941 in 1942, *Loški razgledi I*, Muzejsko društvo Škofja Loka, str. 33–35, Škofja Loka 1954.

53 Koledar za leto 1948, *Umetniški zavod za litografijo*, Ljubljana. Iz zbirke Janka Pintarja, Dražgoše 7.

54 Glej: Niko Kavčič, Ustanovitev, razvoj in akcije Loške čete v letu 1942, *LR II*, str. 8, MD ŠL, 1955; France Planina, Usodni dogodki v Dražgošah, *LR II*, str. 24.

55 Samo Ivan Jan, partizanski pisec, je napisal o t. i. dražgoški bitki deset knjig. Vir Cobiss.

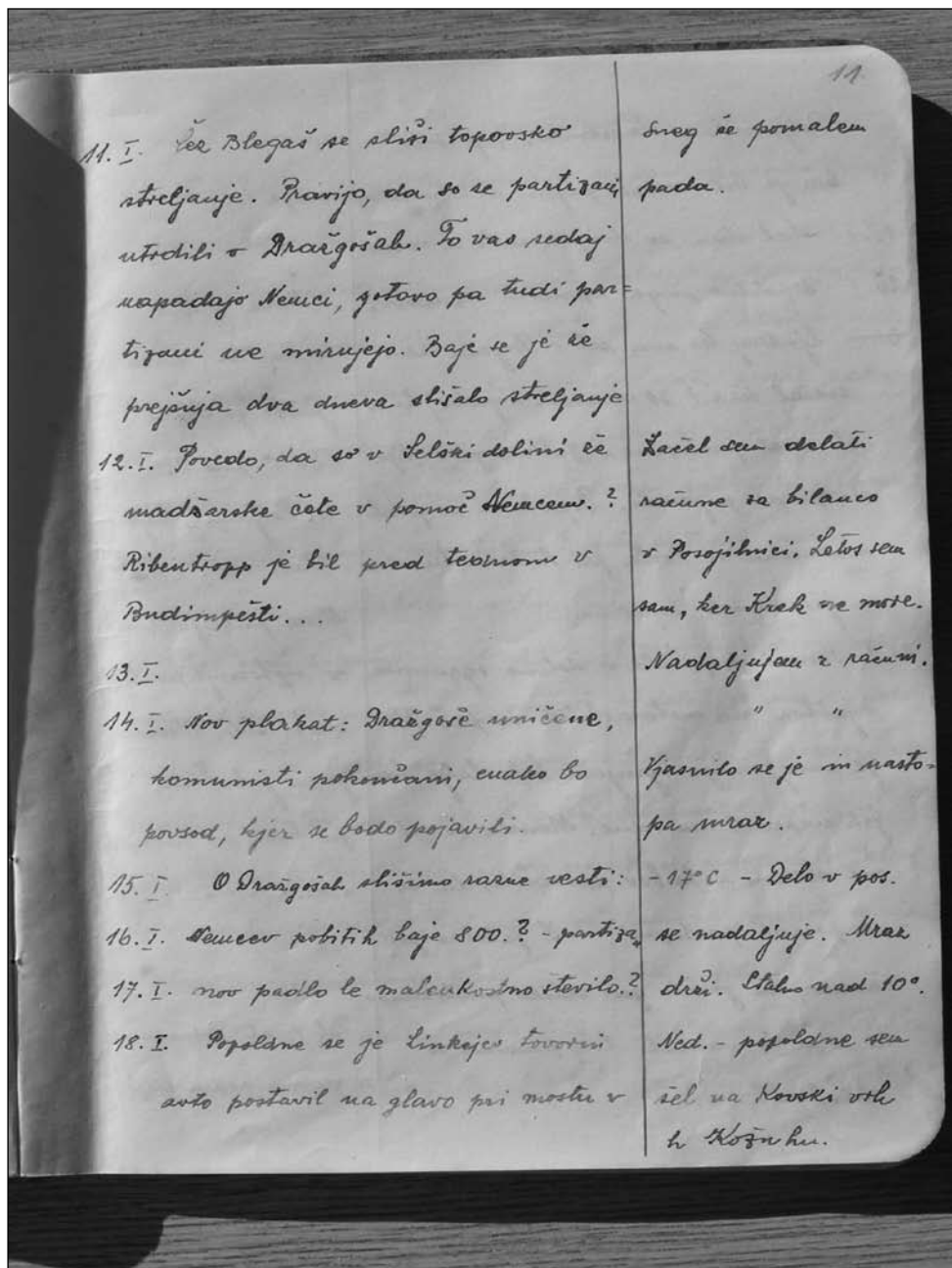
vljenim nasprotnikom napačna, in česa takega partizani niso več storili. Morda je prav, da se vprašamo tudi o ustreznosti poimenovanja vojaškega spopada januarja 1942 v Dražgošah za bitko. Že med vojno so se zanj priložnostno uporabljala različna poimenovanja, kot so spopad, boj, bitka. Ščasoma se je pri piscih NOB uveljavilo poimenovanje: Dražgoška bitka. V strokovnem vojaškem pomenu je izraz bitka neustrezen, saj so bitke popolnoma drugačnih, neprimerno večjih, strateških dimenzij, v katerih nastopajo armade. Take vojaške bitke so bile na primer: zračna bitka za Anglijo, bitka pri Stalingradu, bitka pri Al Alemainu, izkrcaje v Normandiji, če jih omenimo le nekaj iz tistih časov. Na našem ozemlju imamo eno samo pravo bitko. To je bila bitka pri Frigidu (Vipavi) leta 394 med rimskim cesarjem Teodozijem in uzurpatorjem Eugenijem. V prvi svetovni vojni so na slovenskem etničnem robu ob Soči posamezne ofenzive tudi imele dimenzije bitk. Legendarna 12. soška ofenziva oziroma bitka pri Kobaridu (preboj soške fronte) je to vsekakor bila.

»Dražgoška bitka« velja še danes za legendarno.⁵⁶ Taka, kakršna je v zavesti ljudi in kakor se praznuje, izpričuje, da je iz vojaškega prešla v splošni družbeni mit o pravičnem, nepokorjenem slovenskem narodu, nekako tako, kakor ugotavlja Armstrong: *»Mit je torej resničen zato, ker je učinkovit, in ne zato, ker bi podajal resnična dejstva. Mitologija je ponavadi neločljivo povezana z obredjem.«* In Dražgoška bitka je natančno taka.

Glede na to, da je bil vojaški spopad v Dražgošah in predvsem tragičen pobjed civilistov in uničenje vasi januarja 1942 v prvi vrsti prisposodba nesmiselnosti in krutosti vojne, neodgovornosti partizanov in maščevalnosti Nemcev, dobiva vsakoletna proslava t. i. Dražgoške bitke počasi svoj pravi pomen, to je Dražgoška tragedija, na kar je opozoril leta 1994 Ocepek v Dražgoški kroniki.⁵⁷ Le da tega vsi še ne vemo. Neskromno si domišljamo, da nakazuje morda naš prispevek majhen prispevek k temu spoznanju.

56 V ekspresivnem pomenu besede pojem, »ki vzbuja občudovanje, zlasti, zaradi junaštva. Prvotno je legenda v literarnem pomenu pripoved, v kateri nastopajo Kristus, Marija in svetniki«, SSKJ, SAZU, Ljubljana 1991.

57 Maks Ocepek, Dražgoška kronika, *Loški razgledi* 41, Škofja Loka 1994.

11. I. Če Blegiš se sliv² topovsko
streljaje. Pravijo, da so se partizani
utrdili v Dražgošah. To vas redno
napadajo Nemci, gotovo pa tudi par-
tizani ne mirujejo. Baje se je še
prejšnja dva dneva slišalo streljanje

12. I. Povečalo, da so v Selški dolini še
madžarske čete v pomoč Nemcem. ?
Ribentrop je bil pred temom v
Bundimpešti...

13. I.

14. I. Nov plakat: Dražgoše uničene,
komunisti pokončani, euale bo
povsod, kjer se bodo pojavili.

15. I. O Dražgošah slišimo sarne vesti:

16. I. Nemcev pobitih baje 800. ? - partizani

17. I. nov padlo le maleukostno stvilo. ?

18. I. Popoldne se je Linkejev tovornik
avto postavil na glavo pri mostu v

11
sreč se pomalen
pada.

Začel sem delati

račune za bilanco
v Posojšnici. Letos sem
sam, ker Kvek ne more.

Nadaljujem z računi.

" "

Kvarilo se je in nasto-
pa mrak.

-17°C - Delo v pos.

se nadaljuje. Mrak

drei. Člako nad 10°.

Ned. - popoldne sem

šel na Novski voh
h Kožuhu.

Kronika Poljan nad Škofjo Loko, Leopold Krmelj (1912–1943), Zgornji Podboštar iz Smoldna.
Družinski arhiv Janeza Krmelja, Smoldno 2. Foto. A. P. Florjančič